

SVĖDASŲ VARPAS

2018 m. lapkričio mėn.

Nr. 11 (29)

Leidžiamas nuo 2016 m. liepos 1 d.

Seniūnijos Vaižganto premija Nepabūgę vėjų

Vaižganto premijos laureatę Emiliją Žylienę sveikina Anykščių meras K. Tubis.
Vytauto Rimšos nuotrauka

Abi Vaižganto premijos turi skirtingas istorijas. Pirmąją jų – Lietuvos rašytojų ir Žurnalistų sąjungos respublikinę – teikia 17 metų: iš pradžių Vilniuje, po to Svėdasuose, o dabar jau 10 m. Malaišiuose. O Svėdasų seniūnijos Vaižganto mažoji premija šiemet įteikta čia iš viso 10-ąją kartą. Ją už nuopelnus Svėdasų kraštui pelnę svėdasiškė Emilija Žylienė. Premiją ir ažuolo vainiką kraštietei įteikė seniūnas Valentinas Neniškis. Nugalėtoją šiltai pasveikino meras Kęstutis Tubis ir svėdasiškiai, o LR Seimo narė Dalia Teišerskytė pasidžiaugė Svėdasų jaunimo socialinėmis iniciatyvomis. (Plačiau apie Vaižganto premijas „SV“, nr. 10).

Romas Petraitis

PADEKA

Nuoširdžiausiai dėkojame gerbiamiems kraštiečiams – verslininkui Petruui Baronui ir jo žmonai Rūtai – už finansinę paramą, skirtą išstisus 2018 metus mūsų laikraščio (1–12-ojo nr.) leidybai.

Parama suteikė galimybę reguliariai išleisti laikraštį, informuoti Svėdasų bei Anykščių gyventojus, kitus kraštiečius ir kaimo bendruomenes apie svarbiausius gimtojo krašto istorijos ir dabarties įvykius, įdomius darbus, žymius žmones.

Už nemokamą pamėgtą laikraštį 2018 m. Jums taip pat dėkoja daugelis mūsų skaitytojų (iš viso jų turime arti tūkstančio).

Laikraščio „Svėdasų varpas“ redakcija

Š. m. rugsėjo mėn. 22–23 d. Lietuvoje lankėsi Romos katalikų bažnyčios pontifikas popiežius Pranciškus. Laimino, linkėdamas žmogiško solidarumo, dialogo ir vienybės, kad Lietuvoje būtų saugu ir smagu gyventi...

Įsiklausydami į popiežiaus linkėjimus, mes, literatų klubo „Sietuva“, labdaros ir paramos fondo „Baltasis balandis“, „Marčiupio“ nariai susirinkome turiningam pasibuvimui į Burbiškio bendruomenės centro patalpas. Poezijos ir muzikos popietę organizavo poetas Dainius Žašinas.

Savo klubus atstovavo vietiniai ir iš įvairių šalies vietovių atvykę žmonės.

Salėje, susirinkusiam gausiam gerbėjų būriui, dalinome iš širdies į širdį plaukiančias mintis eilėraščių, prozos pavidalu. Pramaišiu su literatais, dainininkai dovanojo dainas.

Praturtę vidiniais lobiais, parke, prie kultūros namų, apdainuodami darbų eigą, pasodinome šimtąjį medelį, skirtą Lietuvos atkūrimo šimtmečiui.

Po to būriavomės prie, turtingomis vaisėmis, stalo. Laikas su pasišokimais, eilėmis ir pašnekėsiais tirpo beregint.

Saulei leidžiantis, žvarbokam rugsėjo vėjyje, iš Rubikių apžvalgos bokšto „paganėme“ ašarojančias akis po apylinkes. Graži mūsų Aukštaitija.

Visi – organizatoriai, dalyviai ir svečiai verti didžiulės pagarbos už meilę muzikai, dailei ir literatūrai.

Išskirsiu mažų vaikučių porelę, kuri didvyriškai iškentė ilgą suaugusiųjų „žaidimų“ virtinę.

Miegokime ramiai, pamatę taip puikiai auklėjamus ateities šeimininkus Lietuvai.

Vidutė Kazlauskienė

Socialinė akcija „Pasveikink jūrą Palangoje“

Š. m. liepos 28–29 dienomis Svėdasų Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos mokiniai dalyvavo Socialinėje akcijoje „Pasveikink jūrą Palangoje“. Šioje akcijoje dalyvavo vaikai iš socialiai remtinų šeimų. Svarbiausia šios akcijos dalis – susitikimas su jūra.

Renginys prasidėjo eisena jūros link. Vėliau vaikai dalyvavo specialiai jiems skirtose rungtyse, leidosi nuo dirbtinio baseino ir niro tiesiai į putas, statė pilis, pilstėsi spalvotomis dulkėmis, visi margi ir sušilę šokdavo į jūrą. Netgi staiga užėjęs stiprus lietus nesugadino vaika-

ms nuotaikos. Permirkę iki siūlo mokiniai mėgavosi kareiviška koše su puodeliu karštos arbatos. Vėliau mergaitės dalyvavo dailės puošyboje, joms pynė kasas, dabino plaukus įvairiomis purškiamomis spalvomis, piešė ant veidų širdeles, kačiukus.

Pavargę, bet laimingi, grįžome į Palangos senąją gimnaziją. Ten vaikai žiūrėjo vakarinį filmą. Aptarę matytą filmą visi kritome į savo miegmaišius.

Ši išvyka vaikams suteikė begalę gerų emocijų, nepamirštamų įspūdžių, naujų pažinčių.

Už dalyvavimą socialinėje akcijoje noriu padėkoti gimnazijos pavaduotojai Kristinai Dilienei bei už saugų nuvežimą ir parvežimą mūsų vairuotojui Rolandui Vanagui.

*Organizatorė socialinė pedagogė
Jūratė Veteikienė*

Sutvarkė I. Girčio archyvą ir įamžino atminimą

Ruduo – palankus metas geriems vasaros darbams prisiminti. Tokiais iš jų laikytina sutvarkytas fotografo Izidoriaus Girčio nuotraukų archyvas ir įamžintas jo atminimas.

Susidomėjusi senomis fotografijomis, istorinį jo archyvą penketą metų tvarkė Vilniaus anykštėnų sambūrio (VAS) narė, teisininkė dr. Irma Randakevičienė. Ji atliko itin didelį darbą – ne vien suskaitmenino daugiau kaip 50 tūkst. negatyvų, bet dar ir identifiko daug nuotraukų.

Baigus darbą, visas archyvas buvo perduotas Anykščių L. ir S. Didžiulių viešajai bibliotekai. Taip šie fotodokumentai vėl sugrįžo į mokslinę bei praktinę apyvartą. Dabar jais galės lengvai naudotis istorikai, spaudos darbuotojai, kraštotyrininkai ir kiti skaitytojai. Juolab, kad šio archyvo tematikos aprėptis ir chronologinės ribos labai plačios – nuo Lietuvos nepriklausomybės įvykių iki Anykščių gyvenimo pokariniu laikotarpiu. Beje, I. Girčys leido kurį laiką ir Svėdasų MTS laikraštį.

Įvertinusi I. Girčio kūrybinį palikimą ir nuopelnus, VAS taryba (pirm. Regina Smetonaitė) nutarė įamžinti ir

Apie Izidorių Girčį pasakoja dr. Irma Randakevičienė. V. Rimšos nuotrauka

fotografo atminimą. VAS nariai sudėjo tam pinigų ir užsakė fotomenininkui I. Girčiui (1903–1989 m.) atminimo lentelę. Ją sukūrė skulptorius metalistas Jonas Žukas, pagamino bendrovė „Akmenis sala“. Atminimo lentelė yra VAS narių ir rėmėjų dovana Anykščiams. Liepos 20 dienos popietę – Anykščių šventės metu – ji buvo atidengta. Cereemoniale prie L. ir S. Didžiulių bibliotekos pastato dalyvavo VAS delegacija,

Anykščių fotografai, bibliotekos darbuotojai ir skaitytojai. Apie I. Girčio palikimą ir nuopelnus Anykščiams čia kalbėjo rajono meras Kęstutis Tubis ir dr. Irma Randakevičienė, o anykštėnas Petras Nazarovas padovanojo bibliotekai autentišką I. Girčio prašymą priimti jį 1970 m. į Vyno gamyklos foto būrelį.

Rimantas Vyturys

Etnokultūrinė „Grikių šventė Grikiapelių kaime“

Su amžiumi supranti, kaip greitai bėga laikas. Tada nebesinori jo švaistyti veltui, nes nori leisti su tais, kuriuos myli ir daryti tik tai, kas iš tiesų turi prasmę. O kiekvieno žmogaus laiką pirmiausia įprasmina meilė savo šeimai, artimiesiems, draugams, savo namams, savo kiemui, Gimtinei bei Tėvynei... Todėl mes, sesės Matelytės – Dalė, Gražina, Irena, Birutė ir Daiva – su visos giminės pagalba, surengėme savo gimtoje Matelių sodyboje (Anykščių r. Svėdasų seniūnija) dar vieną etnokultūrinę šventę. Ją pavadino simboliškai – „Grikių šventė Grikiapelių kaime“ ir paskyrėme Lietuvos 100-mečiui bei Sąjūdžio 30-mečiui paminėti. Šventėje dalyvavo ne tik Matelių giminė, bet ir kaimo bendruomenė, svėdasiškiai, muzikantai iš Kauno, draugai, pažįstami. Daug dalyvių atvyko pasipuošę tautiniais rūbais.

Pirmiausia, buvo prisiminta Grikiapelių kaimo ir Matelių giminės istorija. Ji jau buvo aprašyta Grikiapelių kaime gimusio ir gyvenusio mūsų giminaičio Adomo Prūso knygoje „Gyvenimo keliai 1878– 1938“, todėl galėjome kalbėti apie šimtmečio įvykius. A. Prūsas Lietuvoje buvo žymus verslininkas, ekonomistas, finansininkas, politikas bei visuomenininkas. 1922 m. Valstybės Prezidento buvo paskirtas Lietuvos banko valdytoju pavaduotoju ir dirbo visą kadenciją. Jis rašė: „Nuo Svėdasų miestelio, Jaros ir Šventosios upių santakos link, už trijų kilometrų, tarp kalnų ir kalniukų stūkso į Vosintos upelį atsiremęs mažai kam žinomas Grikiapelių kaimas. Jį kai kas net Grikonėliais vadina. Kaimo žemė neder-

Apie grikių naudą kalba „Žolinčių akademijos“ prezidentė Danutė Kunčienė

Šventę pradeda sesės (iš kairės) Daiva, Gražina, Irena, Dalė, Birutė Matelytės ir kanklininkė Jolita Savickė

linga, prie žvyro ir smėlio, todėl ūkininkai daugiausia bulves sodindavo, rugius ir grikius sėdavo. Nuo grikių ir kaimo pavadinimas“.

Prisiminėme giminystės ryšius. A. Prūso sesuo Antanina Prūsaitė ištekėjo už Jono Grižo ir jų šeimoje gimė mūsų senelis Povilas Grižas. Mama Genovaitė Grižaitė atvyko į Grikiapelių kaimą slaugyti tetų, dar dviejų Adomo Prūso sesių – Anastazijos ir Uršulės. Taip susipažino su tėčiu Vincu Mateliu, sukūrė šeimą ir gimėme penkios sesės. Į šventę atvyko Adomo Prūso anūkė, sūnaus Algirdo dukra Gražina Prūsaitė-Žemgulienė, šiuo metu gyvenanti Kaune.

Lietuvos 100-mečiui skyrėme liudies dainas („Oi neverk, motušėlė“, „Giedu giesmelį“ ir kt.), kurias padėjo

padainuoti iš Norvegijos atvykusi kanklininkė Jolita Savickė, klausėmės pianistės iš Kauno Aušros Gelusevičienės ir jo sūnaus fagotisto Artūro Gelusevičiaus (šiuo metu mokosi Miuncheno muzikos ir teatro akademijoje) muzikavimo, liaudiško šokio mokėmės kartu su ansambliu „Suktinis“ iš Kauno. Pristatant mūsų tėvų Genovaitės ir Vinco Matelių gyvenimo istoriją, dar kartą prisiminėme giminės leidinį „Dulkėtas Matelių gyvasties vieškelis“, pasakojimus apie tremtį, pristatėme video medžiagą.

Šventę skyrėme ir Sąjūdžio 30-mečiui. Sesės Birutės vyras Algimantas Zabarskas priminė tuos laikus. 1988 m. rugpjūčio 26 dieną mūsų sesių bei vyrų iniciatyva patys pirmieji Svėdasų krašte iškėlėme trispalvę. Ši, viešai suplazdėjusi miestelyje trispalvė buvo pirmoji ir rajone. Tuomet Svėdasuose surengėme Vasaros palydas, į kurias atvyko trys dainų ir šokių grupės: folkloro ansamblis iš Vilniaus, tautinių šokių kolektyvas „Suktinis“ iš Kauno ir ansamblis iš Utenos bei sąjūdielis Zigmas Vaišvila. Prie Alaušo ežero surengėme mitingą, šokome, dainavome.

Šiomet Matelių sodyba vėl (po 30 m.) sulaukė ansamblio „Suktinis“. Dabar čia skambėjo apeiginės liudies dainos, ėjome ratelius, šokome, lankėme grikių lauką, kūrenome aukurą, aukojome Gabijai grikių, prašydami, kad jų būtų pilni aruodai, ragavome patiekalus. Žolininkė Danutė Kunčienė pasakojo apie grikių naudą ir susumavo konkurso „Viskas iš grikių“ rezultatus, apdovanojo nugalėtojus. Apie grikius minėme mįsles, porinome patarles. Matelių sodyboje aplankėme šeimos muziejų, organizavome konkursą „Surask muziejinį eksponatą“. Programą baigėme padėkomis. Jos ir prizai – trispalviai varpeliai – įteiktos kaimo bendruomenei, ansambliui „Suktinis“, pianistei A. Gelusevičienei ir A. Gelusevičiui, kitiems dalyviams. Grikių šventė padovanojo daug džiaugsmo, smagių akimirkų ir gražių prisiminimų. (Plačiau – svetainėje „Svėdasiškių draugija „Alaušas“).

Padėka globėjai Gabijai už derlių grikių lauke. Straipsnio autorių nuotraukos

Gražina Matelytė-Kepežinskienė,
Irena Matelytė-Sirusienė

Literatūrinis vakaras „Tarp dviejų romanų“

Tęsinys.

Pradžia 10-ame „Svėdasų varpo“ numeryje

Paskui prie mikrofono pakvietė rašytoją dr. J. Žąsinaitę. Priminusi savo knygą „Azuritijos kardinolai“ (2017 m.), kuri su kraštiečiais pernai buvo aptarta Lietuvos rašytojų sąjungoje, ji kalbėjo apie naują, istorinį romaną „Gardiniečiai“, kuris buvo pradėtas rašyti prieš gerą dešimtmetį Gardine (Baltarusijoje). Tuomet čia ji rinkusi kartu ir medžiagą disertacijai. O šandien nemaža šio romano ištrauka jau pasirodė žurnale „Naujoji Romuva“.

Apie rašytojos kūrybą, ypač jos minėtų romanų siužetų, veikėjų tipų ir paveikslų socialinį bei psichologinį pagrįstumą, jų ypatumus, panašumus bei skirtumus, apie autorės literatūrinio stiliaus atspindžius ir kaitą knygoje, taip pat apie ir čia vaizduojamų įvykių socialinį bei istorinį pagrindą (remdamiesi išleista knyga ir žurnale išspausdinta kitos knygos ištrauka) plačiau kalbėjo oponentai. Tai – literatūros kritikė, publicistė ir rašytoja Neringa Mikalauskienė, buvęs ilgametis VAS pirmininkas, istorikas prof. habil. dr. Antanas Tyla, teisininkas, Mykolo Romerio universiteto dėstytojas dr. Mantas Varaška. O abiejų knygų ištraukas dalyviams įtaigiai paskaitė Muzikos ir teatro akademijos magistrė,

Kraštiečiai (iš kairės): dr. Juozas Lapienis, Vytautas Rimša, Vida Gražytė, prof. Antanas Tyla, Aldona Nikienė, Regina Smetonaitė. Nuotr. Gedimino Zemlicko

aktorė Justina Smieliauskaitė. Savo ruožtu, rašytoja dr. J. Žąsinaitė, kaip ir dera, nuoširdžiai padėjo visiems programos dalyviams, susitikimo organizatoriams bei klausytojams. Padėkos žodį kraštiečių vardu autorei tarė VAS pirmininkė Regina Smetonaitė. Rašytoją ji sveikino su rengiama nauja knyga, o visiems programos dalyviams padovanėjo rožių. Nuo svėdasiškių rašytoją sveikino doc. dr. Juozas Lapienis.

Dr. J. Žąsinaitės literatūrinio vakaro pabaigą, kaip ir jo pradžią ar per-

traukėles, gražiai papildė ir pajvairino klasikinės muzikos kūriniai, kuriuos meistriškai atliko pianistė Tatjana bei jos sesė, smuikininkė Jelena Alymovos. Koncertui pasibaigus, visi vakaro dalyviai buvo pakviesti į kitą salę. Čia, prie arbatos puodelio buvo galima individualiai pabendrauti su autore ir svečiais, neformaliai pasikalbėti apie literatūrą, knygas ir kūrybą ar išsiaiškinti kitus klausimus.

Romualdas Vytautas Rimša

Sugrįžau

Mano bite, meduneše liepų,
pas tave sugrįžau ir po liepa prisėdau,
medumi nekvepėjo taip niekur...
Aš plačiai atsivėrus dalinausi pasauliui,
pradingau, pranykau
tarp lėktuvų, laivų, magistralių...
Ant naktinio Dunojaus bangų
aš melodijoj Štrauso skendau,
pursluose vandenyno
akmenuotoj pakrantėj braidžiau.
Ir iš Eifelio meilę Paryžiui
bučiniaus dalinau...

Aš Berlyne iš laimės alpau
po Auksinės Mergelės sparnais...
Zakopanėje Tatrais kopiau,
o Sorente po palmėm
Šekspyra skaičiau vakarais...
Pradingau, pranykau
tarp lėktuvų, laivų, magistralių...
Och, koks mielas tas kaimo takelis...
Bite bitele, meduneše liepų,
Gražinai mano širdį į Lietuvą!

Laimutė Kirdeikytė - Mažeikienė

Atsiprašome dėl netikslumo. Užrašą š. m. laikraštyje nr. 10, p. 2, po pirma nuotrauka skaityti: „(iš dešinės) Audronius Gališanka, K. Tubis, D. Teišerskytė.“

Redkolegija

Šį leidinio numerį finansavo verslininkas Petras Baronas

Leidėjas Svėdasų literatū klubas „Sietuva“,
kodas 154314137
ISSN 2424-5801
Vyr. redaktorė Alma Švelnienė
tel. 8 615 91268

Redakcinė kolegija:
Vytautas Rimša (pirm.) tel. 8 608 27882
Stasys Gavenavičius (sekr.) tel. 8 677 71514
Joana Gutmanienė tel. 8 682 16971
Inga Kilienė tel. 8 687 57147

Spaustuvė „Morkūnas ir Kō“,
Draugystės g. 17, LT-51229 Kaunas
El. paštas: spaustuvė@morkunas.lt
Maketuotojas Rimantas Leitonas